

Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականները որոշեցին ամրապնդել գիտական հարաբերությունները հանուն Հայաստանի գիտության և կրթության զարգացման

Նոյեմբերի 8-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում անցկացված կլոր սեղան-քննարկման ընթացքում հնչեցին առաջարկություններ՝ փորձի փոխանակման, համատեղ ծրագրերի իրականացման, երիտասարդ կադրերի պատրաստման և մասնագիտացման, համատեղ գիտաժողովների կազմակերպման վերաբերյալ:

«Ես մեր գիտական համության անունից ողջունում եմ Սփյուռքում աշխատող մեր գործընկերներին՝ համրահայտ գիտնականներին, ովքեր եկել են Հայաստան և մեզ հետ քննարկում են գիտությունը զարգացնելու ուղիները: Մեր նպատակն է երիտասարդ և ոչ երիտասարդ գիտնականների միջև ամրապնդել համագործակցությունը՝ ի փառս Հայաստանի գիտության, տեխնոլոգիաների, տնտեսության զարգացման: Սփյուռքում աշխատող երիտասարդ գիտնականների և Հայաստանի գիտնականների միջև ստեղծվել է կապ, որի շնորհիվ եղել են տարբեր տիպի գիտաժողովներ, թեմատիկ քննարկումներ»,- ողջույնի ելույթում ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

Ներկայացվեցին Սփյուռքահայ գիտնականների ասոցիացիայի (ASDA), Հայաստանի գիտության և տեխնոլոգիաների հիմնադրամի (FAST), Հայ օգնության ֆոնդի գիտության և կրթության հայկական ազգային հիմնադրամի (ANSEF) դերը գիտության ու կրթության զարգացման գործում և երիտասարդ գիտնականների առաջընթացի համար նրանց ընձեռած հնարավորությունները:

Սփյուռքի գիտնականները, բարձր գնահատելով Հայաստանի գիտական պոտենցիալը, պատրաստակամություն հայտնեցին աջակցել Հայաստանում գիտության և կրթության ոլորտի բարելավմանը:

Կլոր սեղան-քննարկումն անցկացվեց երկրորդ համահայկական գիտական համաժողովի շրջանակներում, որը նվիրված էր Հայկական առաջին համրապետության 100-ամյակին:

ՀՀ ԳԱԱ-ում քննարկվեց մասնավոր հատվածի և գիտակրթական հիմնադրամների դերը գիտության զարգացման գործում

Սույն թվականի նոյեմբերի 8-ին կայացավ կլոր սեղան-քննարկում: Կլոր սեղանի ընթացքում քննարկվեցին մասնավոր հատվածի և գիտակրթական հիմնադրամների դերը գիտության զարգացման գործում, նրանց՝ գիտության մեջ ներգրավելու ուղիները, երիտասարդ գիտնականների արտահոսքի պատճառները և առաջարկվող լուծումները: Մասնավորապես ներկայացվեցին սփյուռքահայ գիտնականների ասոցիացիայի (ASDA), Հայաստանի գիտության և տեխնոլոգիաների հիմնադրամի (FAST), Հայ օգնության ֆոնդի գիտության և կրթության հայկական ազգային հիմնադրամի (ANSEF) գործունեությունը, դերը գիտության և կրթության զարգացման գործում և երիտասարդ գիտնականների առաջընթացի համար նրանց ընձեռած հնարավորությունները:

Կլոր սեղան-քննարկումն անցկացվեց երկրորդ համահայկական գիտական համաժողովի շրջանակներում՝ համաժողովին հրավիրված դասախոսների, ՀՀ ԳԱԱ գիտահետազոտական ինստիտուտների տնօրենների, գիտահետազոտական լաբորատորիաների ղեկավարների, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի, հիմնադրամների ներկայացուցիչների, երիտասարդ գիտնականների մասնակցությամբ:

Երկրորդ համահայկական գիտական համաժողովը նվիրված էր Հայկական առաջին համրապետության 100-ամյակին:

«Բոյաջանական ընթերցումներ» նվիրված ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր Աննա Բոյաջանի հիշատակին

Նոյեմբերի 5-ին Երևանում անցկացվեցին «Բոյաջանական ընթերցումներ» մարդու համալիր հիվանդությունների գենոմիկայի, իմունոլոգիայի և կենսաինֆորմատիկայի վերաբերյալ՝ նվիրված ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր Աննա Բոյաջանի հիշատակին:

Աննա Բոյաջանը գլխավորեց մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը 2006 թ.-ին և ղեկավարեց այն մինչև իր անսպասելի մահը՝ 2015թ.-ը: «Նրա գալուստով ինստիտուտը ստացավ իր գործունեության հստակ ուղղությունները և այժմ զարգացնում է այդ ուղղությունները ժամանակակից մակարդակով՝ իրացնելով լավ գիտական պոտենցիալ»,-իր ողջույնի խոսքում նշեց ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-բարոտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ռուբեն Հարությունյանը:

Մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն կենսաբանական գիտությունների թեկնածու Արսեն Առաքելյանը նշեց, որ Աննա Բոյաջանը նշանակալից ներդրում է ունեցել Հայաստանում կենսաբաժնական հետազոտություններում կենսաինֆորմատիկայի և հաշվարկային կենսաբանության ժամանակակից մեթոդների ներդրման գործում:

Աննա Բոյաջանը միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնական էր, բազմաթիվ ազգային և միջազգային դրամաշնորհների հաղթող, ավելի քան 370 գիտական հրապարակումների հեղինակ, ստացել էր ազգային և միջազգային մի շարք պատվավոր պարգևներ՝ գիտության մեջ ունեցած ներդրման համար: Նա ակտիվ մասնակցություն է ունեցել հետազոտողների երիտասարդ սերնդի կրթության և կարիերայի զարգացման գործում: Հիմնել և ղեկավարել է ՀՀ ԳԱԱ միջազգային գիտակրթական կենտրոնի մոլեկուլային և բջջային կենսաբանություն ամբիոնը: Իր գիտական գործունեության ընթացքում նա պատրաստել է 20 գիտության թեկնածու և ավելի քան 30 ասպիրանտ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ԸՈՎ ԸԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ-200

րող համահայկական հիմնադրամի աջակցությամբ լույս տեսավ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Արարատ Աղասյանի «Ծովով հափշտակվածը. Հովհաննես Այվազովսկի» եռալեզու (հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն) աշխատությունը:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Արարատ Աղասյանը:

Գիտական նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, ակադեմիկոս Յուրի Սուվարյանը:

Իհարկե, Հ. Այվազովսկու մասին դեռևս իր կյանքի օրոք և հետագայում գրվել է ծով գրականություն, բազմաթիվ ուսումնասիրություններ, և թվում է, թե արդեն ամեն ինչ ասվել է ու գրվել, մորթություն ասելը գրեթե անհնար է: Սակայն նշված գիտական նստաշրջանում եղան հայտնություններ, մորթություններ:

Գաղտնիք չէ, թե մեծ նկարիչն ինչ ազդեցություն է թողել XIX դարի ռուսական և հայկական կերպարվեստի ներկայացուցիչների շատերի վրա: Արարատ Աղասյանի «Հովհաննես Այվազովսկու իտալացի սանը. Գաբրիել Քարտուլոմեո Կասեսսի» զեկուցումից պարզ դարձավ,

որ մեծահամբավ նկարիչը նկատելի ազդեցություն է թողել նաև եվրոպացի առանձին վարպետների ստեղծագործության վրա: Բանն այն է, որ Այվազովսկու՝ սեփական արվեստանոցին առընթեր 1865-ին բացված «Համընդհանուր աշխատանոց» կոչված կրթարանում, առավելապես ամռան ամիսներին, սովորել ու ստեղծագործական փորձ են ձեռք բերել ոչ միայն Ղրիմում ծնված, այնտեղ բնակվող սկսնակ և ուսյալ արվեստագետները (ինչպես, օրինակ, Ադոլֆ Ֆեսսելերը, Էմանուել Մահտեսյանը կամ Կոնստանտին Բոգանսկին), այլև Ռուսաստանի տարբեր ծայրերից ու արտասահմանից թեոդոսիա եկած նկարիչները, որոնցից էր նաև Գաբրիել Քարտուլոմեո Կասեսսին: Շուրջ հինգ տարի՝ մինչև 1883 թվականը, աշխատելով Այվազովսկու արվեստանոցում, նա ստեղծել է մի շարք ծովային և առափնյա բնանկարներ, որոնք թե՛ մոտիվների ընտրությամբ, թե՛ կոմպոզիցիոն դասավորությամբ նմանվում են Այվազովսկու աշխատանքներին: Ա.Աղասյանը համեմատեց Կասեսսիի «Նավաբեկություն», «Փարոս», «Գիշեր: Վեզուլի ժայթքումը», «Մորկալից ջրեր», Օդեսայի արևմտյան և արևելյան արվեստի թանգարանում ցուցադրվող «Կոստանդնուպոլիսը գիշերով» յուզաներկ կտավները և Այվազովսկու «Ծովափը գիշերով: Փարոսի մոտ», «Կոստանդնուպոլիսը լուսնյակ գիշերով», «Փոթորիկ ծովում: Գիշեր», ➤2

2017թ. նոյեմբերի 3-ին ՀՀ ԳԱԱ Նախագահության նիստերի դահլիճում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը՝ ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի աջակցությամբ գումարեց «Հովհաննես Այվազովսկի-200» գիտական նստաշրջանը: Հայ իրականության մեջ առաջին անգամ մի ամբողջ գիտական նստաշրջան՝ տասնչորս զեկուցում, նվիրվեց բացառապես մեծ ծովանկարչի կյանքի և ստեղծագործության ուսումնասիրությանը:

Գիտական նստաշրջանին ընդառաջ՝ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ, ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական ուսումնասիրությունները ֆինանսավոր

➤1 «Վեգուվի տեսարանը գիշերով», «Փոթորիկ Այա հրվանդանի մոտ» հայտնի ստեղծագործությունները: «Իր ուսուցիչի նման,- նշեց Ա. Աղասյանը,- Կասեսսին ևս ձգտում է բնությունն ու ծովը ներկայացնել կենդանի շարժման և փոփոխության մեջ՝ մերթ հանդարտության, անդորրի պահին, մերթ ահեղ, անսանձ տարերքի տեսքով: Ծովի ու երկնքի լայնարձակ, ազատ տարածությունները պատկերող նրա աշխատանքները ևս աչքի են ընկնում բնության կենդանի ընկալումներով ու ռոմանտիկ տրամադրությամբ, թեպետ և չունեն Այվագովսկու ծովանկարներին հատուկ թարմությունն ու թեթևությունը, իսկ տեխնիկական վարպետությամբ և գեղարվեստական որակով, անշուշտ, գիշում են Այվագովսկու համանման կտավներին: Վերջինիս պես, Կասեսսին ևս իր նկարներն ավարտում էր արվեստանոցային պայմաններում, հաճախ էր անդրադառնում գիշերային տեսարաններին, փոթորկոտ ծովի կերպարին ու նավաբեկության մոտիվին: 1880 թվականին, երբ Այվագովսկին Թեոդոսիայում, սեփական առանձնատանն ու աշխատանոցին կից հանրային պատկերասրահ բացեց, նա մշտական ցուցադրության մեջ ընդգրկեց նաև իր արվեստագետ ընկերների ու հետևորդների աշխատանքները, որոնցից մի քանիսը Կասեսսիի նկարներն էին»:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի թատրոնի բաժնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Հենրիկ Հովհաննիսյանը «Հովհաննես Այվագովսկին պոետական ներշնչումներում (Պ. Աղասյան, Հովհ. Թումանյան)» գեկուցման մեջ նկատեց, որ ռոմանտիկ դերասան Պետրոս Աղասյանը Այվագովսկու արվեստի լույսով է դիտել ծովը փոթորկից առաջ: Դա արտահայտվել է նրա մի բանաստեղծության մեջ և ներդաշնակել է իր խաղային վարքագծին Հանլետի դերում: Խուզական պոռթկումի եզրին, կուլմիմանտը հետաձգելով: «Նրա խաղում,- նշեց բանախոսը,- տեսել են ճշմարիտ հույզեր և կրքերի ռոմանտիկա, այն, ինչ հատուկ է եղել Այվագովսկու արվեստին՝ նյութականության պատրանք և բնության տարերքի իդեալականացում: Իր բանաստեղծության մեջ Աղասյանը գույները դիտում է որպես բնության նյութական տարրեր և խորհրդակերպում է որպես զգայունի կերպաձևեր՝ ռեալիզմ և ռոմանտիզմ միաժամանակ, այն է՝ անդրանցում: Այվագովսկու արվեստի այս հատկանիշներն են ներշնչել Հովհաննես Թումանյանին իր երկու բանաստեղծություններում: Առաջին դեպքում նա բացարձակ ռոմանտիկ է՝ դիմում է բառերի պատկերային ուժգնությանը, խտացնում գույները, ստեղծում խոսքային հզոր ու ծանր կտավ, փոքր ծավալով տիեզերքն ամփոփող, երկրորդ դեպքում («Մի հառաչանք») հնայվում է պատկերի վեհությամբ ու տրվում վեհությունից ծնվող կարոտի զգացումին:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Ալիս Ներսիսյանը «Երկու աշխարհների կիզակետում՝ Հովհաննես Այվագովսկի» գեկուցման մեջ նկատեց, որ ազգությամբ հայ Հ. Այվագովսկին XIX դարի ռուս մշակութային անվանի ներկայացուցիչներից էր, ում ստեղծագործական և հասարակական կյանքը բազում թելերով կապված էր Ռուսաստանի հետ: «Բայց Այվագովսկին ուներ և իր բուն հայրենիքը, նա հայ ժողովրդի գավակն էր: Այվագովսկու կտավներից շատերը նվիրված են Հայաստանի և հայ ժողովրդի պատմությանը: Նկարչի միջոցներով հրատարակվել են հայ պատմաբանների մի շարք աշխատություններ: Նա անձնական և նամակագրական սերտ կապեր ուներ հայ մտավորականների, շատերի, հայության ճանաչված ներկայացուցիչների հետ, հայրենակիցների հանդեպ բարոյական և նյութական մեծ աջակցություն էր ցուցաբերում: Հայերը և Հայաստանը մեծամունց նկարչի համար հանդիսանում էին իր ներքին, հոգևոր կյանքի հիմքը, մինչդեռ Ռուսաստանը և ռուսական մշակույթը՝ իր արտաքին հաջողակ կյանքի ձեռքբերումներն արտացոլող հայելիներ էին», - նշեց բանախոսը:

«Հովհաննես Այվագովսկին և Ուիլյամ Թյորները» գեկուցման մեջ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտքարտուղար, արվեստագիտության թեկնածու Մարգարիտա Քամալյանը նկատեց, որ հայազգի մեծամունց նկարչի զննահատողներից մեկը դարձավ անգլիացի մեծամունց ծովանկարիչ, Մեծ Բրիտանիայի թագավորական ակադեմիայի անդամ Ուիլյամ Թյորները: Նրանց հանդիպումը պատահական էր. 1842 թվականին Հռոմում Այվագովսկու ցուցահանդեսի ժամանակ Թյորները տեսնում է Այվագովսկու «Նեապոլյան ծովածոցը լուսնյակ գիշերին» բնանկարը: Սակավախոս, մեղակյաց, ինտելեկտուալ, արտահայտությունների մեջ ուղղափառ և կտրուկ, քչերի արվեստին հավանություն տվող անգլիացի նկարիչը իտալերեն լեզվով գրված գովաբանական բանաստեղծությամբ մեջ իր անկեղծ և հիացական խոսքերն է հղում Այվագովսկուն:

տեղծության մեջ իր անկեղծ և հիացական խոսքերն է հղում Այվագովսկուն:

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գեղարվեստական կրթության ֆակուլտետի դեկան, արվեստագիտության դոկտոր Արա Հակոբյանի «Հովհաննես Այվագովսկին որպես բնության քննախույզ» գեկուցման նպատակն էր իրագրել, որ «Այվագովսկի» երևույթի ձևավորման ամենակարևոր շրջանը, որն ուղեմշային դարձավ նրա հետագա ողջ գործունեության համար, երիտասարդական տարիների ստեղծագործական որոնումներն էին: Այվագովսկին մշակեց բնության նկատմամբ միանգամայն նոր մոտեցում, որը բացակայում էր ժամանակակից ռուսմանական դասընթացներում: Խոսքը էությունային նախափորություններից եկող, բնության գրկում բացօթյա քննախույզ պրպտունների, փոփոխվող լուսաօդային միջավայրի արտացոլման մասին է, և այդ ամենը՝ արագ, առաջին վրձնահարվածների (առանց լրացուցիչ ուղղումների ու մշակման) միջոցով: Փաստորեն Բարբիզոնցիներից անկախ Հ. Այվագովսկին անում էր այն, ինչին նվիրվել էին ֆրանսիական կերպարվեստի նորարար մեծերը՝ Թեոդոր Ռուսոն, Ժյուլ Դյուրան, Նարքիս Դիագլ և այլք:

Նստաշրջանի առաջին նիստը եզրափակեց ՀՀ ԳԱԱ

արվեստի ինստիտուտի ժողովրդական երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Մարիաննա Տիգրանյանի «Հովհաննես Այվագովսկին և Միխայիլ Գլինկան» գեկուցումը: Հանճարեղ ծովանկարչին և ռուսական ազգային օպերայի հիմնադրին ծանոթացրել էր նկարիչ Կառլ Բրյուլովը 1839 թ.: Այդ ժամանակ Գլինկան աշխատում էր «Ռուսլան և Լյուդմիլա» օպերայի վրա: Ժամանակակիցների վկայությամբ Այվագովսկին լավ ջութակ էր նվագում, քեմանիի (քյամանի) ոճով՝ ծնկին դրած: Հիմնականում նվագում էր Ղրիմի թաթարների ժողովրդական մեղեդիներ, որոնցից երեքը Գլինկան օգտագործել է «Ռուսլան և Լյուդմիլա» օպերայում. երկուսը՝ լեզգիական, իսկ երրորդ մեղեդին՝ օպերայի երրորդ գործողությունից Andante-ում, Լյուդմիլայի ձեռքը խնդրող հերոսներից մեկի, խազարների խան Ռատմիրին բնութագրելիս:

Նստաշրջանի երկրորդ նիստն սկսվեց ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Գարեգին Քոթանջյանի «Հովհաննես Այվագովսկու գեղարվեստական լեզվի ձևավորման գործոնները» բանախոսությամբ:

«Հովհաննես Այվագովսկին և Վարդես Սուրենյանցը» գեկուցման մեջ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Մանե Մկրտչյանը նկատեց, որ 1860-ականների վերջին մանուկ Վարդես Սուրենյանցն առաջին անգամ հանդիպեց Հ. Այվագովսկուն: Բախչիսարայ այցելությունից հետո արված իր նկարների համար ապագա նկարիչն արժանացավ Այվագովսկու գովեստի խոսքերին և ներկեր նվեր ստացավ: Մոտ երեսուն տարի անց Վ. Սուրենյանցը նկարագարեց Ա. Պուշկինի «Բախչիսարայի շատրվանը» պոեմը և նվիրեց այն Հովհաննես Այվագովսկուն:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Անահիտ Բեքարյանի գեկուցումը նվիրված է Հ.Այվագովսկու և Մխիթարյանների առնչություններին: 1840-ի հուլիսին Հ.Այվագովսկին մեկնում է Իտալիա՝ այցելությունն սկսելով Վենետիկից. Ս. Ղազար կղզում հաստատված Մխիթարյան միաբանությունում ապրում և աշխատում էր նրա ավագ եղբայրը՝ 28-ամյա Գաբրիելը, ում նկարիչը չէր տեսել 14 տարի: Բանախոսն անդրադարձավ Հ. Այվագովսկու հետաքրքրությանը Մխիթարյան միաբանության թանգարանում պահվող նկարագարված աղոթագրքերի, բարձ-

րարվեստ մանրանկարներով հարուստ և արժեքավոր հայկական հին ձեռագրերի նկատմամբ, նրա այն կտավներին, որտեղ պատկերված են Վենետիկը, Ս. Ղազար կղզին և Մխիթարյան հայրերը, վերլուծեց «Բայրոնի այցը Մխիթարյաններին Սբ. Ղազար կղզում» նկարի ստեղծման շարժառիթները:

«Ի. Կ. Այվագովսկու ստեղծագործությունը կինովալերագրողների աչքերով» գեկուցման մեջ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Արսեն Համբարձումովը քննության առավ «Այվագովսկի» (1994), «Այվագովսկու էֆեկտը» (2016) և «Այվագովսկի. Ծովի ալիքի վրա» (2017) վավերագրական ֆիլմերը:

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի արվեստի պատմության, տեսության և մշակութաբանության ամբիոնի վարիչ, արվեստագիտության թեկնածու Սաթեմիկ Մելիքյանը հանդես եկավ ««Ծովափնյա Հայաստանի» մեծամունց վարպետը» գեկուցմամբ:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Մերի Կիրակոսյանի գեկուցումը նվիրված է 1903 թվականին Ս.Պետերբուրգում հրատարակված Հովհաննես Այվագովսկու հիշատակին նվիրված գեղարվեստական ալբոմին, որի նախաձեռնողներն էին գեղանկարիչ Դավիթ Օբրոյանցը և կոմպոզիտոր Եղիշե Բաղդասարյանցը: Բանախոսը քննության առավ Լեոյի «Հովհաննես Այվագովսկու կյանքը և գործունեությունը», Դ. Օբրոյանցի «Ռուսական գեղարվեստը XIX դարում», Ե. Բաղդասարյանցի «Երգ և ռոման XIX դարում», Ղ. ք. Հովսեփյանի «Հուշիկներ հայկական երգեցողությունից» հոդվածները, Այվագովսկուն նվիրված Հ. Թումանյանի և Ա. Ծատուրյանի ստեղծագործությունները, անդրադարձավ պատկերագրի երաժշտական հատվածում ներառված նոտային օրինակներին. Հ. Այվագովսկու հիշատակին նվիրված ռուս անվանի կոմպոզիտորներ Ցեզար Կյուրիի «Ի. Կ. Այվագովսկու հիշատակին» (1902) և Նիկոլայ Ռիմսկի-Կորսակովի «Песенка» (1901) ստեղծագործություններին:

Վ. Բրյուսովի անվան լեզվագիտական համալսարանի դասախոս Նինա Հայրապետյանը հանդես եկավ «Այվագովսկու ստեղծագործությունը և ծովի թեման ռոմանտիզմի դարաշրջանի գրականության մեջ» բանախոսությամբ:

Գիտական նստաշրջանի աշխատանքները եզրափակեց տողերիս հեղինակի «Հովհաննես Այվագովսկին և հայ երաժիշտները» գեկուցումը, որտեղ անդրադարձա Թիֆլիսում հրատարակվող «Кавказский вестник» գիտական-գեղարվեստական ամսագրի 1900թ. մայիսյան համարում տպագրված «Иван Константинович Айвазовский» ծավալուն հոդվածին՝ նկարչի յուրօրինակ մահախոսականին, որի հեղինակն էր երաժշտագետ, երաժշտական-հասարակական գործիչ, հրապարակախոս Վասիլի Կորգանովը (Բարսեղ Ղորղանյան) և բացահայտեց, որ հոդվածի բնաբանը՝

«Кисть вдохновенная упала
Из рук великого творца.
Могучий царь морской стихии
И моря пламенный поэт
Утас, и волны голубые
Поют прощальный свой привет»

բանաստեղծությունը, որի հիման վրա 1902-ին ռուս կոմպոզիտոր Ցեզար Կյուրին գրեց «Ի. Կ. Այվագովսկու հիշատակին» ռեքվիեմը, հեղինակել է հենց Ղորղանյանը: Այվագովսկիագիտության մեջ Ղորղանյանի սույն՝ ոչ այնքան լայն շրջանառություն գտած հոդվածը կարևորվում է նաև նրանով, որ սրանում բերված կենսագրական տվյալները վերցված են Այվագովսկու տիկնոջ՝ Աննա Բուռնազյանի քրոջ ամուսնու, ծագումով հույն գրող Սպիրիդոն Կաչիոնիի հետ մեծ նկարչի գրույցը ներկայացնող հոդվածից, որտեղ նկարիչը ձևակերպում է իր գեղագիտական հայացքներն ու սկզբունքները: Ձեկուցման մեջ անդրադարձ արվեց այն մեծ դերին, որն ունեցել է Հ. Այվագովսկին հայ երաժիշտների՝ ջութակահար Հովհաննես Նալբանդյանի, երգիչ Բեգլար Ամիրջանյանի և կոմպոզիտոր Ալեքսանդր Սպենդիարյանի ստեղծագործական ճակատագրում. ի դեպ՝ կոմպոզիտորը Այվագովսկուն է նվիրել իր «Ղրիմի եսթիզների» առաջին այուիտը (1903):

Առաջիկայում լույս կտեսնի գիտական նստաշրջանի գեկուցումների ժողովածուն:

ԱՆՆԱ ՍՍՍՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀՀ ԳԱՄ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱՄ սփյուռքի բաժինը

ՀՀ ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ, Սինոփսիս Չայաստան ընկերության նախագահ, հաշվողական տեխնիկա և միկրոէլեկտրոնիկայի հայտնի մասնագետ, գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, Հայկական վիրտուալ համալսարանի հիմնադիր-նախագահ Երվանդ Չորյանը ծնվել է 1956 թ. մայիսին, Սիրիայի Հալեպ քաղաքում: Հայկական ինքնությունը ժառանգած Երվանդ Չորյանի համար հայրենիքին ծառայելը դարձել է կյանքի անբաժան մասը, ինչ արել էին ժամանակին նրա պապ Երվանդը և հայր Արիկը:

Երվանդ Չորյանի ծնողները՝ Արիկն ու Հիլդան, ծառայել են Հալեպի հայ համայնքին՝ զբաղվելով գերազանցապես կրթության ոլորտով: Բեյրութի Սեն ժոզեֆ համալսարանի ճարտարագիտության բաժինն ավարտելուց հետո հայրը՝ Արիկը, 30 տարի աշխատել է որպես Հալեպի էլեկտրամատակարարման և ջրամատակարարման ընկերության տեխնիկական տնօրեն: Ազատ ժամանակ, ի հավելումն ՀԲԸՄ Սիրիայի մասնաճյուղի կրթական կոմիտեն գլխավորելուն, նա ուսումնասիրել է հայկական արվեստ և ճարտարապետություն՝ արդյունքում հրատարակելով հայ մշակույթի ազդեցության վերաբերյալ երեք մենագրություն, որոնք արժանացել են բազմաթիվ պարգևների:

Հալեպում Երվանդը ուսում է ստանում ՀԲԸՄ ավագ դպրոցում: Ապա կրթությունը շարունակելու համար մեկ-

ավելի մասնագետներ, այդ թվում 600-ից ավելի ճարտարագետներ: Ըստ էության «Սինոփսիս» ընկերության ամբողջ ճարտարագիտական ներուժի մոտ 10%-ը գտնվում է Հայաստանում:

«Սինոփսիսը» համագործակցում է աշխարհի ավելի քան 1850 համալսարանների հետ՝ իրականացնելով տարբեր կրթական ծրագրեր: Հայաստանում «Սինոփսիս» համագործակցությունը բուհերի հետ յուրահատուկ բնույթ ունի: Այն հիմնված է բիզնես-բուհ կրթական մոդելի վրա, որ վերջին 12 տարիների ընթացքում ապացուցել է իր արդյունավետությունն ու օգտակարությունը: Հայաստանի կրթության և գիտության նախարարության ու ոլորտի մի քանի առաջատար ընկերությունների հետ միասին 5 ավագ դպրոցներում կյանքի կոչվեց պիլոտային մի ծրագիր, որի նպատակն է օգնել բարձր դասարանցիներին՝ ընդհանուր պատկերացում ունենալու ՏՏ ոլորտի, մասնավորապես՝ միկրոէլեկտրոնիկայի մասին: Նախատեսվում է առաջիկա տարիներին ընդլայնել ծրագրում ընդգրկված դպրոցների ցանկը:

Երվանդ Չորյանն ավելի քան 300 գիտական հոդվածների, 4 գրքի և ԱՄՆ-ի 33 արտոնագրերի հեղինակ է: Նա արժանացել է գիտական հոդվածների մրցանակաբաշխությունների բազմաթիվ պարգևների, IEEE առաջատար անդամ է: 2003 թ. նա Electronic Engineering Times-ի կողմից ճանաչվել է վերջին 50 տարիներին կիսահաղորդչային արդյունաբերության 13 ազդեցիկ գործիչներից մեկը: Դոկտոր Չորյանը 2005 թ.-ին պարգևատրվել է Industrial Pioneer մրցանակով, իսկ 2006 թ.-ին IEEE Հանս Կարլսոնի մրցանակով: Նա եղել է բազմաթիվ միջազգային գիտաժողովների ընդհանուր և ծրագրային կոմիտեների նախագահ, ինչպես նաև ծրագրային կոմիտեների անդամ, իսկ 2013թ.-ի հունիսին նախագահել է Տեխասում կայացած 50-րդ Design Automation Conference-ը: Նա նաև եղել է միջազգային ճանաչում ունեցող տարբեր էլեկտրոնային նախագծման և թեստավորման ամսագրերի գլխավոր խմբագիր և խմբագրական կազմի անդամ:

Հաշվի առնելով Երվանդ Չորյանի գիտական, մանկավարժական, հայապահպանության գործում ունեցած մեծ վաստակը, ինչպես նաև մայր հայրենիքի հետ սերտ կապերը, Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիան 2008 թվականին նրան ընտրել է ԳԱՄ արտասահմանյան անդամ:

Երվանդ Չորյանի և ակադեմիկոս Սամվել Շուքրույանի կողմից 2000-2013 թվականների ընթացքում էլեկտրոնային սարքերի և համակարգերի թեստավորման բնագավառում, տպագրություններում ներկայացված բարդ և զարգացած ինտեգրացված թեստավորման, վերականգնման և ախտորոշման լուծումներում ներդրված հիշողությունների և SoC-ների IP բլոկների համար աշխատանքներից ավելի քան 3000 անգամ հղումներ են եղել այլ հետազոտողներ կողմից և լայնորեն կիրառվել հետագա հետազոտություններում:

2013 թ. դեկտեմբերի 29-ին այդ աշխատանքների համար նրանք արժանացան Պետական մրցանակի ճշգրիտ և բնական գիտությունների ամվանակարգում «Թեստային լուծումներ մանոչափական բյուրեղի վրա տեղավորված համակարգերի համար. ալգորիթմներ, մեթոդներ և թեստային ներկառուցվածք» աշխատանքի համար:

Երվանդ Չորյանը ցայսօր շարունակում է ջանքերը ՀՀ ՏՏ ոլորտը զարգացնելու, ճանապարհի հարթում հատկապես երիտասարդության համար:

Գոհար ԻՍԿԱՆՂԱՆՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
ՀՀ ԳԱՄ սփյուռքի բաժնի գիտքարուղար

Երվանդ ԶՈՐՅԱՆ

նում է Միացյալ Նահանգներ՝ Լոս-Անջելես, Հարավային Կալիֆոռնիայի համալսարանում մասնագիտանալով համակարգչային ճարտարագիտության ոլորտում: Բակալավրիական կրթությունը ստանում է Փենսիլվանիայում, մասնագիտանում ընդհանուր կառավարման ոլորտում: Այնուհետև մեկնում է Կանադա և Մոնրեալում պաշտպանում գիտական ատենախոսությունը՝ ստանալով էլեկտրատեխնիկայի դոկտորի աստիճան: Մոնրեալի բժշկական համալսարաններից մեկում սովորում էր նաև նրա ապագա կինը՝ Ռիտա Շատարկյան-Չորյանը: Ձուլքն ի վերջո հաստատվում է Սիլիկոնային հովտում, որտեղ Երվանդը հիմնում է Սիլիկոնային հովտի ՀԲԸՄ մասնաճյուղը:

Հայաստանի անկախության առաջին տարիներից Երվանդ Չորյանը ծրագրում էր աշխատանքներ իրականացնել հայրենիքում, օգտագործել հայկական միտքը զարգացնելու հատկապես տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտը:

1995 թ. Երվանդ Չորյանի գլխավորությամբ հիմնվեց (STaR) Lab-ը (System Test and Reliability), որտեղ արդեն 1996 թ. աշխատում էին 22 գիտնականներ: STaR Lab-ի շրջանակներում համախմբվել էին ՀՀ ԳԱՄ-ն, ՀՀ ամերիկյան համալսարանը, ԵՊՀ-ն: Նպատակն էր սկսել համագործակցություն արդյունաբերության և համալսարանի միջև, էլեկտրոնային թեստավորման ենթակառուցվածքի օժանդակման նպատակով ստեղծել կրթական, վերապատրաստման և հետազոտական ծրագրեր:

1996 թ. Հայաստանում հիմնվել էր «Վիրաժ Լոջիք» կորպորացիան, որն արագորեն դարձավ շուկայի առաջատար՝ բարդ ինտեգրալ սխեմաների գծագրման համար ժամանակակից ներկառուցված հիշողության մտավոր սեփականության մատակարարման ոլորտում: Երվանդ Չորյանը «Վիրաժ Լոջիք» փոխտնօրենն էր և նրա գնահատմամբ կորպորացիան մեծ ներդրում ունեցավ Հայաստանի ՏՏ ոլորտի զարգացման մեջ: «Վիրաժ Լոջիք» միայն հայաստանյան մասնաճյուղում աշխատում էին

135 մասնագետներ, որոնք համագործակցում էին թե ՀՀ, թե արտասահմանյան ՏՏ ոլորտի մասնագետների հետ: Ընկերությունը իր ներկայացուցչություններն ուներ Ռուսաստանում, Հնդկաստանում և Հոլանդիայում: «Վիրաժ Լոջիք» ընկերության գլխավոր մենեջմենթը կարևորում էր ոչ այնքան արտադրությունը բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում, որքան Know-How ստեղծումը:

2005 թ. Երվանդ Չորյանը հանդիպում է Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի ներկայացուցիչների հետ, որտեղ քննարկման հիմնական թեման կիսահաղորդիչների տեխնոլոգիաների զարգացման ոլորտում մանրակրկիտ հետազոտությունների անցկացման հարցն էր: Քննարկվել է նաև Երևանում «Համակարգչային գիտություն և տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ» թեմայով միջազգային գիտաժողովի անցկացման դրույթները: Նշենք, որ Երվանդ Չորյանն արժանացել է ամենամյա պարգևի Բարձր տեխնոլոգիաների և թվային համակարգերի ոլորտում: Պարգևը գիտնականին է հանձնվել բյուրեղի հիման վրա հիշող սարքի մշակման և արտադրման գործում ունեցած մեծ ավանդի համար: Ե. Չորյանի ներկայացրած տեխնոլոգիան հիմնված է ինքնավերահսկման վրա, ինչը թույլ է տալիս զգալիորեն բարձրացնել թվային համակարգիչների արտադրողականությունը և հուսալիությունը:

2009 թ. Երվանդ Չորյանի անմիջական նախաձեռնությամբ հիմնվեց Հայկական վիրտուալ համալսարան, ուր կարող են դիմել և սովորել աշխարհի բոլոր կողմերից: Երվանդ Չորյանը այս համալսարանի հիմնադիր նախագահն է: Մոտավորապես ունեն 2000 ուսանող, որի մեծ մասը ԱՄՆ-ից է, ուսանողներ կան նաև Ռուսաստանից և այլ երկրներից: Համալսարանում դասավանդվում է հայոց լեզու, գրականություն, պատմություն, մշակույթ, աշխարհագրություն:

2015 թ. դեկտեմբերի 4-ին Երվանդ Չորյանն ընտրվեց Սինոփսիս Արմենիայի նախագահ. այսօր ընկերության շրջանակներում աշխատում են ավելի քան 700-ից

Շինգերորդ միջազգային գիտաժողով՝ «Մեղրի-2017»

2017 թվականի հոկտեմբերին ՀՀ ԳԱՄ ֆիզիկայի կիրառական արոբլեմների ինստիտուտում (ՖԿՊԻ) մեկնարկեց ավանդական դարձած «Էլեկտրոնների, պոզիտրոնների, նեյտրոնների և ռենտգենյան ճառագայթների ցրումը արտաքին ազդակների առկայությամբ» միջազգային գիտաժողովը, որին մասնակցում էին հարյուրից ավելի գիտնականներ ՀՀ-ից և արտերկրից (Գերմանիա, Իտալիա, Մեծ Բրիտանիա, Հնդկաստան, Ռուսաստանի Դաշնություն, Ուկրաինա):

Գիտաժողովի հանդիսավոր բացումը տեղի ունեցավ հոկտեմբերի 16-ին ՀՀ ԳԱՄ ՖԿՊԻ-ում: Գիտաժողովի բացման

խոսքում ՖԿՊԻ գիտական ղեկավար, ՀՀ ԳԱՄ ակադեմիկոս Ալլաիկ Մկրտչյանը կարևորեց նմանատիպ գիտաժողովների անցկացման կարևորությունը և անհրաժեշտությունը:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկան ՖԿՊԻ-ի տնօրեն, ՀՀ ԳԱՄ թղթակից անդամ Ա. Մկրտչյանը, ՀՀ ԳԱՄ ֆիզիկայի և աստղաֆիզիկայի բաժանմունքի ակադեմիկոս- քարտուղար Ռ. Կոստանյանը, ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի գիտական քաղաքականության վարչության պետ, պրոֆ. Ա. Սահարյանը, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի տեղակալ Վ. Մկրտչյանը, ՀՀ ԳԱՄ արտասահման-

յան անդամ, պրոֆեսոր, Ալ. Բաղդասարյանը (ՌԴ), ՖԿՊԻ-ի հետ համատեղ հիմնադրված միջազգային ցանցային լաբորատորիաների ներկայացուցիչները և այլքը:

Գիտաժողովի ընթացքում քննարկվեցին կոնդենսացված վիճակի ֆիզիկայի և ակուստաֆիզիկայի բնագավառներում ստացված նորագույն արդյունքները՝ նպատակ ունենալով հիմք ստեղծել հետագա համագործակցության և համատեղ գիտական թեմաների մշակման համար:

Գիտաժողովի ողջ ընթացքը մեկ անգամ ևս հաստատեց, թե որքան կարևոր

են այս կամ այն խնդրին առնչվող տարբեր երկրներում ստացված արդյունքների համատեղ քննարկումները, հարց ու պատասխանների ընթացքում շատ ու շատ խնդիրների ինքնատիպ մեկնաբանությունները և մոր ծրագրերի քննարկումների անհրաժեշտությունը:

Հոկտեմբերի 19-22-ը գիտաժողովը շարունակվեց Մեղրի քաղաքում, որտեղ կազմակերպվել էր նաև Գ. Ասկարյանի անվան երիտասարդ գիտնականների դպրոց, որին մասնակցում էին հեղինակավոր գիտնականներ տարբեր երկրներից ու տեղացի և արտասահմանցի ավելի քան 40 ուսանողներ, ասպիրանտներ, երիտասարդ գիտնականներ:

Ասատուր ՓԱՇԱՅԱՆ
ՖԿՊԻ-ի ավագ գիտաշխատող

(Սկիզբը՝ N 9-ում և 10-ում)
Բայց և այնպես 1.500 քաջերից բաղկացած «...6րդ գունդը, կազմուած կանոնաւոր վաշտերով, հարիւրակներով, յիսնակներով, ռազմագինուած բոլոր յարմարութիւններով ուղղուեցաւ պատերազմի դաշտը»:

1915 թ. հունիսի 18-ին Վեցերորդ գունդն անցել է հարձակման՝ գիշերով գաղտագողի սողալով թշնամու դիրքերը և առավոտյան անակնկալ հարձակվել Բասենի դաշտում: Չրամանատարն էր 25-ամյա Գր. Ավշարյանը, որն ավարտել էր ռուսական զիննագիտ, ստացել զինվորական կրթություն: «...եղած է իսկական անձնուէր հայրենասէր մը, ռազմագիտական բարձր կարողութիւններով օժտուած: Գ. Աւշարեան կովկասեան կամաւորական գունդերու մէջ աչքառու դեր մը ունեցաւ իր գունդով, որուն տարած յաղթանակները հասան այնպիսի բարձրութեան մը, որ ծարական բանակներու

ջությամբ և Ալաշկերտի հովտի մեծ մասը մաքրված էին թշնամուց: Սակայն նույնքերի 10-ին թուրքական բանակը, անցնելով հակահարձակման, գրավել է Քյոփրյուքեռը: Ծանր մարտերը շարունակվել են մինչև նոյեմբերի 15-ը:

1915 թ. դեկտեմբերի 24-ից մինչև 1916 թ. հունվարի 6-ը ռուսական բանակն անցել է ընդհանուր հակահարձակման ջախջախելով և խուճապահար փախուստի մատնելով թուրքական բանակին դեպի Էրզրում: Սարիղամիշի գործողությունից հետո երկրորդ կարևոր գործողությունն էրզրումի օպերացիան էր (թուրքական բանակի կորուստը կազմել է շուրջ 66.000 զինվոր), որը հայկական կամավորական Վեցերորդ գնդի մասնակցությամբ ավարտվել էր փետրվարի 2-ին ռուսական բանակի փայլուն հաղթանակով՝ վճռելով ամբողջ Կովկասյան ճակատի ելքը:

1916 թ. փետրվար-մարտ ամիսներին

եկեղեցու գավթում հավաքագրվել էր ամերիկահայ կամավորների թվով յոթերորդ խումբը: «Ամերիկայից եկած կամավորները գրեթէ բոլորն էլ զալիս են իրենց սեփական ծախսով և միաժամանակ իրենց հետ բերում են մեծ քանակությամբ ընտիր զենքեր», - հիշատակվում է Ազգային բյուրոյի տեղեկագրում:

Ընդհանուր առմամբ 1915-1918 թթ. հնչակյան կամավորական շարժումը գտնվել է Արտեմիսի, Լազոյի, Նշան Միրաքյանի, Սարգիս Մաթևոսյանի, Ազաբեկովի, Ա. Երեցյանի, Սյունիքի, Յաճի Նազիքի, Յայկ Բժշկյանի, Արմաղանյանի, Գր. Ավշարյանի, Յ. Ջանփոլատյանի և Պանդուխտի ձեռքբերում: Կազմակերպիչ-ղեկավարներն էին Լազոն, Արշակ Բաբայանը և Ս. Տաշիրը (Յովյան):

Յայ սահմանադիր ռամկավար կուսակցությունը Կովկաս կամավորների ուղարկելու ծրագրին առանձնապես կողմնակից չէր և դրա անհրաժեշտութեան

նակը Միքայել Յովհաննիսյանի ղեկավարությամբ Վաշինգտոնում կազմակերպած խիստ գաղտնի ժողովում որոշել է հոգալ նաև Վանի ինքնապաշտպանության նյութական ծախսերը: Նրանք իրենց գործունեությունը համակարգել են «Մշակ» թերթի խմբագիր Յամբարձում Առաքելյանի հետ, իսկ Վանում նրանց ներկայացուցիչն էր Շավարշ Յովիվյանը: Յիշարժան է ռամկավարների՝ Լոուելում կազմակերպած շրջանային հանգամանակիչ հավաքը, որին մասնակցել է Լոուրենսից, Յեյվըրիից, Նիշուայից, Բոստոնից, Լիննից, Նյուբրիփորթից, Չելսիից և այլ վայրերից ժամանած նվիրատուների խումբերում բազմություն: ՅՍՈԿ Ամերիկայի վարչությունը Վանի ինքնապաշտպանության ռազմական կարիքների համար երկու անգամ հանգանակել էր օսմանյան հազար ոսկու չափ գումար:

Շուտով Թիֆլիսում կազմվել էր Յասասանի վերաշինաց հանձնաժողով, ո-

Քնարիկ ԱՎԱԳՅԱՆ. պատմական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող

ԱՄՆ-Ի ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԿԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆԸ ԵՎ ՆՊԱՍՏԸ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ

հիացնումքին արժանացան»: Իսկ գորավար Բարաթով Թիֆլիսի քաղաքապետ Ալ. Խատիսյանին ուղարկած հեռագրում գովեստով է արտահայտվել հրամանատար Գր. Ավշարյանի և նրա գնդի մասին՝ նշելով, որ «ան իր յաղթանակներով ճակատագրական դեր խաղաց թրքական ճակատի վրայ»:

Վեցերորդ գունդը՝ որպես գեներալ Բարաթովի հրամանատարության տակ գործող ռուսական բանակի առաջապահ ուժ, դաժան մարտեր է մղել Էրզրում-Երզնկա դժվարին գծի վրա: 1915 թ. գարնանը գորագունդը Ալեքսանդրապոլից շարժվել է դեպի Կարս, որտեղ Առաքելոց եկեղեցում տեղի է ունեցել կամավորների հանդիսավոր երդումը, ապա Բասենի դաշտով շարժվել է դեպի Էրզրում, Բաշ, Չըլզանի, Ղարադուբ, Դահար գյուղերը: 1915 թ. ապրիլից Վեցերորդ գունդը կատաղի դիմադրություն է ցույց տվել թուրքական բանակին Տեկերում, Չորագյուղում, Ալբերայում, Թուրքախում, Էսներում, Իուչգզլարում, Աշկալայում, Բոնակապանում, Գյափուրիցիում, Մամախաթունում, Վաթքում, Բագառիճում, Գեոքթաղում, Յյոթեկդաղում, Բոնաշենում: 1915 թ. հունիսի 20-29-ին տեղի ունեցած դաժան մարտերից հետո ավելի քան 100 նահատակ կամավորների կյանքի գնով Վեցերորդ գնդին հաջողվել է գրավել ռազմավարական նշանակություն ունեցող Չախմախլը լեռը: Յունիսի 22-ին Շարյան գետի ափին՝ Բասենի դաշտում, մղվող ճակատամարտի ամենաթեժ պահին վիրավորվել և հերոսաբար զոհվել է նաև հրամանատար Գր. Ավշարյանը: Մերձիմահ նա իր սուրը փոխանցել է գնդի Բ վաշտի ղեկավար Յայկ Բժշկյանին (Գայ) և պատգամել. «Յայկ, վերցուր սուրը և անցիր բանակին գլուխը»:

Ականատես-մասնակցի գնահատմամբ. «Քաջամարտիկ 6-րդ գնդի Բ. վաշտի առիւծները, ինչպես լափող լաւայ, առաջ կ'երթային ջարդելով, տրորելով և գետնին հաւասարեցնելով ճանապարհը փակող քրդական ծիաւորները և թրքական յառաջապահները»: Շուտով շատ ավելի պատասխանատու հարձակումներ են հանձնարարվել Վեցերորդ գնդին, որ «յաղթանակէ յաղթանակ կը սլանար»:

Գրաված տարածքները ռուսական բանակին հանձնելուց և կարճատև վերականգնողական դադարից հետո հերոսական գունդը գրավել է Ալպեղա, Ճանապող, Չար, Դալեկ գյուղերը: Այնպես որ մինչև նոյեմբերի 9-ը Բասենի դաշտն ամբողջ-

Կովկասյան կամավորական շարժմանը մեկնելու պատրաստ ամերիկահայերը Նյու Յորքում

Վեցերորդ բանակը՝ որպես առաջապահ ուժ, գրավել էր թուրքական երեք կարևոր ամրություն և «Կարսի Դուռ» կոչված դիրքից մտել Էրզրում, ապա՝ Մամախաթուն: Այնպես որ Վեցերորդ գունդն անմահ անուն է թողել հայ հերոսամարտի պատմության մեջ՝ դառնալով առաջին կամավորական գունդը, որը գործուն մասնակցություն է ունեցել նաև Էրզրումի շուրջը ծավալված կռիվներին և առաջինը մտել Էրզրումի բերդ: «Վեցերորդ գունդը հոն էր, ուր կար դժուարին գործ մը կատարելիք և ատոր համար ալ տուաւ ամենաշատ զոհերը»: Այն գերմարդկային ծիգերով կարողանում էր հաղթել 15-20 անգամ ավելի թշնամական ուժերին:

Երբ Յ. Բժշկյանը երրորդ անգամ վիրավորվել ու տեղափոխվել էր հիվանդանոց, Վեցերորդ գնդի հրամանատար էր դարձել Պանդուխտը (Միքայել Սերյան), որը, գնդի կազմավորման հենց սկզբից ԱՄՆ-ի ՍԴԿԿ Քերվիլի մասնաճյուղի 28 կամավորների զուլխն անցած, ԱՄՆ-ից ժամանել էր Կովկաս և դարձել հրամանատար Յ. Ջանփոլատյանի օգնականը: Շուտով Պանդուխտին էին միացել նաև 350 ամերիկահայ նորեկ կամավորներ և մեկնել Կարս՝ գորավարժությունների: Կամավոր Արամ Չորբաջյանի գնահատմամբ՝ «Պանդուխտ շատ սիրուած եւ կորովի գնդապետ էր»:

Գետազայում ևս շուրջ 350 կամավորից բաղկացած Պանդուխտի հնչակյան գորագունդը՝ Մարգարի, Անուշավանի, Արսեն Կիտուրի խմբապետությամբ, մինչև վերջ մեծ դեր է կատարել Չորավար Անդրանիկի Առաջին գնդում:

Արդեն 1917 թ. Նյու Յորքի հայկական

յունը չէր տեսնում՝ «քաջ գիտնալով որ կռուողներ չէին պակսիր ոճն, եթէ պէտք էր աջակցիլ, նիւթական օգնութիւնը աւելի եւկան կը նկատէր»: Իսկ ՀՀԴ Ազգային բյուրոյի նկատմամբ վստահություն չունէր, քանի որ «կը կասկածէր թէ անիկա կամաւորական շարժումը կը գործածէր զուտ կուսակցական շիւ շարժառիթներու, պրօպականդի եւ շահագործումներու իբր լաւագոյն միջոց»:

Այդուհանդերձ, Կովկասում կամավորական շարժման ծավալմանը զուգընթաց, ռամկավար ղեկավարությունը, իր իսկ գնահատմամբ, «հասարակաց կարծիքի եւ օրուան պահանջի մղումին տակ կ'որոշէ այդ շարժման տրամադրել ուժ մը իր հայրենասէր շարքերէն», մասնավորապես ԱՄՆ-ում գտնվող վանեցիներից: Անհրաժեշտության դեպքում կամավորների շարքերը ենթակա էին համալրման: 1915 թ. օգոստոսի 5-ին Անուշավան Տեր-Մկրտիչյանի ղեկավարությամբ ռամկավար կամավորների խումբը ռուսական նավով մեկնել է Արխանգելսկ, այնտեղից՝ Պետրոգրադ, տեղի հայության ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Ասրբեկյանից ստացել 700 ռուբլի նվեր և շարժվել Թիֆլիս: Այնտեղ նրանց առաջարկվել է կռվել Ազգային բյուրոյի հովանու ներքո: Վանի առաջին նահանջից հետո մանավանդ, երբ պարզ էր դարձել, որ Ազգային բյուրոն գործում էր միայն ՀՀԴ-ի հրահանգներով, ռամկավար ներկայացուցիչն այդ մասին հաղորդել է ԱՄՆ՝ շեշտելով, որ «ամերիկահայ կամաւորներու պէտքը չըզգացուիր Կովկասի մէջ»:

Միաժամանակ ՅՍՈԿ Ամերիկայի շրջա-

րը Վանի գյուղացիության հետ միասին դիմել և ստացել էր կովկասյան իշխանության թույլատրությունը՝ ստանձնելու Վանում տեղական միլիցիայի դերը, ինչպես նաև օգնելու քաղաքապետություն հաստատելու ծրագրին:

Արդեն 1915 թ. դեկտեմբերի կեսերին ռուսական ցարը, բարձր գնահատելով Կովկասյան ճակատում հայ կամավորական զորքի անփոխարինելի դերը, այդուհանդերձ հրամանագիր է ստորագրել դրանք ցրելու վերաբերյալ՝ պատճառաբանելով այնտեղ տիրող ցածր կարգապահությունը: Մանավանդ որ Էրզրումի գրավումով, երբ ռուսական բանակի տիրապետության տակ էր անցնում հայկական բարձրավանդակի զգալի մասը, կամավորական առանձին զորքի գոյությունն այլևս անհրաժեշտություն չէր: Այդուհանդերձ, կամավորական զորքի լիակատար լուծարումը ձգձգվել է մինչև 1916 թ. մարտի վերջը, մինչև որ ռուսական զլխավոր հրամանատարության և Թիֆլիսի հայկական ազգային իշխանությունների միջև համաձայնություն է ձեռք բերվել դրանք վերածելու ռուսական բանակի կազմում գործող 6.000 զինվորներից բաղկացած Յայ հրացանաձիգ գնդերի (Յայ նշանաձիգ վաշտ): Ռուսական բանակի անբաժան մաս կազմող և միևնույն իրավունքներից ու պարտականություններից օգտվող Յայ հրացանաձիգ գնդերը համալրվելու էին կամավորական զորքերում եղած մարտիկներով, իսկ հրամանատարները բացառապես հայ սպաներն էին լինելու: Նախատեսվում էր առաջինը վերակառուցել և ռուսական զինվորական կարգապահության ենթարկել Վեցերորդ գունդը, որտեղ մեծամասնություն էին կազմում արտասահմանի տարբեր երկրներից ժամանած հայ կամավորները: Ստեղծվելիք մյուս հրացանաձիգ գնդերի հրամանատարներն էին Բեժանբեկովը, Յովսեփյանը, Տեր-Նիկողոսյանը: Որոշ ժամանակով հետաձգվել էր Անդրանիկի Առաջին և Դրոյի երկրորդ գնդերի վերակազմությունը:

Արդեն 1915 թ. դեկտեմբերին ռուսական գերագույն հրամանատարության որոշմամբ կովկասյան հայ կամավորական խմբերի լուծարումը հանձնդիմանուր լքման պատճառ էր դարձել շարքերում. հեռացել էին կամավորների զգալի մասը՝ արևմտահայերն ու ամերիկահայերը: Միաժամանակ առաջ էին եկել նաև հարակից դժվարություններ՝ կապված նպաստի, բժշկության, հաշման-

ԱՄՆ-Ի ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ...

Ամերիկահայ կամավորներին մարզող «Հրայր» խումբը, Բոստոն

դամության, հետդարձի և այլ նյութական ծախսերի հետ: Ազգային բյուրոն Բոստոնի կենտրոնական կոմիտեի միջոցով վճարել էր միայն 430 ամերիկահայ կամավորի վերադարձի ճանապարհածախսը՝ ընդհանուր 60.600 ռուբլի արժեքով, ինչպես նաև նվիրատվություններից ու կազմակերպված տարբեր վաճառահանումներից ստացված գումարով սահմանել նպաստ զոհված կամավորների ընտանիքներին և այլն:

Արտերկրից, մասնավորապես ԱՄՆ-ից ժամանած կամավորների հիմնական զանգվածը, այլև չցանկանալով ծառայել, ցրվել է: Այնպես որ արդեն 1916 թ. սեպտեմբերին հայ կամավորական ջոկատները հիմնականում ցրված էին:

Թեև կամավորական շարժման լուծարումով ամերիկահայ կամավորների զգալի մասը վերադարձել է ԱՄՆ, սակայն քիչ չեն եղել նաև նորաստեղծ ազգային գումարտակներում ներգրավվածները:

Կովկասում կամավորական շարժման լուծարումով արևմտահայության շրջանում չի մարել հայրենի տարածքներն ազատագրելու և իր ժողովրդի ապրելու բնական իրավունքը պաշտպանելու սրբազան զգացումը, և ծեռնամուխ է եղել կամավորական մոր շարժում կազմակերպել: Այդ նպատակով արտասահմանի, մասնավորապես ԱՄՆ-ի հայությունը կարևոր բացատրական աշխատանք է իրականացրել դաշնակից տերությունների շրջանում՝ նրանցից ակնկալելով ինչպես քաղաքական ու դիվանագիտական, այնպես էլ նյութական ու ռազմական աջակցություն:

Ամերիկահայության հայանպաստ ջանքերի շնորհիվ 1916 թ. հոկտեմբերի 21-22-ը ԱՄՆ-ի նախագահի ու Կոնգրեսի որոշմամբ երկրով մեկ հայտարարվել է «Հայոց օր», և, ի պաշտպանություն Հայ դատի, շուրջ 400 քաղաքներում կազմակերպվել են Օսմանյան կայսրությունում հայերի նկատմամբ իրականացվող բռնությունները դատապարտող հավաքներ, բողոքի ելույթներ ու ցույցեր, ինչպես նաև ազգանպաստ բազմաթիվ միջոցառումներ, հանգամանություններ և այլն: Ամերիկյան ժողովուրդը իր սրտակցությունն ու համերաշխությունն է արտահայտել իթիհատական պետությունում հետապնդվող ու հալածվող քրիստոնյա ազգություններին և նրանց ի նպաստ նվիրաբերել ավելի քան 30 մլն դոլար:

Ամերիկահայությունը Կովկաս կամավորներ ուղարկելուց բացի, զգալի նյութական նպաստ է հատ-

կացրել վերոհիշյալ շարժմանը:

Ընդհանուր առմամբ ողջ ամերիկահայությունը կովկասյան կամավորական շարժմանը տրամադրել է շուրջ 342.000 դոլար, իսկ առանձին Հյուսիսային Ամերիկայի ՀՅԴ Կենտրոնական կոմիտեն 1915-1917 թթ. Թիֆլիսի Ազգային բյուրոյին էր ուղարկել 328.047 ռուբլի գումար: Կամավորական շարժման աջակցելուց բացի, ամերիկահայությունը իր նպաստն է բերել նաև փախստականների փրկության ջանքերին: Այսպես, ԱՄՆ-ի հայ գործավորները 1-2 տարվա ընթացքում կամավորական շարժմանն ու փախստականներին ի նպաստ հանգանակել էին մոտավորապես 2 մլն դոլար:

Ամփոփելով նշենք, որ 1914 թ. սեպտեմբերի 10-ից մինչև 1916 թ. օգոստոսի 25-ը Կովկասում ծավալված հայ կամավորական շարժումն իր ուրույն տեղն ունի հայ ռազմարվեստի պատմության մեջ՝ որպես մոր ժամանակահատվածում բնօրրանում և արտերկրում ցրված հայության երկու հատվածների կազմակերպված ինքնապաշտպանական շարժման դրսևորման անդրամիկ փայլուն օրինակ, ինչպես նաև ռուս, կազակ և արևելահայ ու արևմտահայ զինակցության հիշարժան դրվագ:

Ընդհանուր առմամբ հայ կամավորական զորագնդերն արդարացրել են իրենց վրա դրված պարտավորությունները և ռուսական գերագույն իրամանատարության հույսերը՝ արժանանալով վերջիններիս բարձր գնահատանքին ու պարգևներին:

Թեև հայ կամավորական շարժումն իր տեղացի և արտերկրից, մասնավորապես ԱՄՆ-ից, ժամանած մարտիկներով արժանագրել է վճռորոշ հաջողություններ, իսկ աշխարհով մեկ սփռված հայության ազգային լիազոր կառույցները զգալի հանգանակիչ ու քաղաքական ջանքեր են գործադրել, այդուհանդերձ արտաքին և ներքին որոշակի ուժերի կազմակերպած դավադրության արդյունքում ցարական Ռուսաստանի կայսրության անկումը և տարածաշրջանում ստեղծված անկառավարելի իրավիճակը ճակատագրական հետևանքներ են թողել առանձնապես հայ ժողովրդի կյանքում՝ հանգեցնելով Արևմտյան և Արևելյան Հայաստանի զգալի մասի կորստի՝ քրիստոնեաթափման և հայրենագրվումի, հայ բնիկ ժողովրդի տեղահանության և ավելի քան 1,5 միլիոն հայերի բնաջնջման, իսկ օտար երկրներում ապաստանած հրաշքով վերապրածները դատապարտվել են անխուսափելի ծուլման և ուժացման:

ՆՈՒԵԼՅԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ 2017

2017թ. ՆՈՒԵԼՅԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՇԱՌՐՀՎԵԼ Է՝

ՖԻԶԻԿԱՅԻ ՈԼՈՐՏՈՒՄ՝

ամերիկացիներ Բարրի Բերիշին, Ռայմոն Վալսին և Քիփ Թորնին՝ «LIGO դետեկտորում մեծ ներդրման և գրավիտացիոն ալիքներին հետևելու համար»:

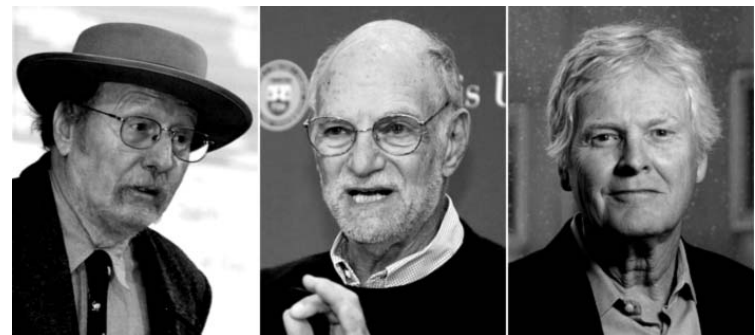
ՔԻՄԻԱՅԻ ՈԼՈՐՏՈՒՄ՝

չվեյցարացի ժակ Դյուրոշեին, ամերիկացի Յոակիմ Ֆրանկին և բրիտանացի Ռիչարդ Ֆեյնմանին՝ կենսաբանական մոլեկուլներն ուսումնասիրելու հնարավորություն տվող կրիոէլեկտրոնային մանրադիտակի մշակման համար:

ԲԺՇԿՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ՝

ամերիկացի գիտնականներ Ջեֆրի Հոլլին, Մայքլ Ռոզբաշին և Մայքլ Յանգին՝ մոլեկուլային այն մեխանիզմների հետազոտման համար, որոնք վերահսկում են օրական կենսառhythմերը:

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ՝

ամերիկացի Ռիչարդ Թալերին՝ «Տնտեսական վարքի հետազոտման մեջ ավանդի համար»:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ՝

Ճապոնական ծագումով բրիտանացի գրող Կաժուո Իսիգուրոյին՝ «Հուզական մեծ ուժով լի» ստեղծագործության համար:

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՆՈՒԵԼՅԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

շնորհվել է Միջուկային զենքի արգելման միջազգային ընկերությանը՝ այդօրինակ զենքի կիրառության դեմ կատարած աշխատանքներում նշանակալի հաջողություններ գրանցելու և այդ նպատակով պայմանագրի ստորագրմանն ողջված ջանքերի համար:

ՀՀ ՌԱԶՄԱՐԴ-ՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳ-ԱՅՄԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԾԱՆՅՅԱԼԸ

(ՌԻՏԱՐԿՈՒՄԱՆԵՐ ԳԱՄ Մ. ՔՈՐԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՈՒՄ)

Հետխորհրդային երկրներում տևական ժամանակ ռազմարդյունաբերության խնդիրներին անդրադարձն իրականացվել է առավելապես աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից և քաղաքական գիտությունների շրջանակներում, իսկ ռազմարդյունաբերությունն ինքնին չի դիտարկվել որպես տնտեսական գործունեության առանձին ոլորտ, նկատի ունենալով, թերևս, այն հանգամանքը, որ ռազմական նշանակության արտադրանք չի արտադրվում միայն գործունեության մի ձևի շրջանակներում, այլ տարբեր համամասնություններով առնչվում է արտադրական մի շարք ոլորտների (մեքենաշինություն, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների արտադրություն, քիմիական և թեթև արդյունաբերական ոլորտներ և այլն): Մինչդեռ, ռազմարդյունաբերությունն առանցքային դերակատարում ունի ազգային տնտեսությունում՝ պայմանավորված արտադրական այլ ոլորտների հետ համագործակցության լայն հնարավորություններով, ինչպես նաև՝ դրանց վրա ուղղակի ու անուղղակի ազդեցության բազմակիտոր մեխանիզմների առկայությամբ:

Հաշվի առնելով ոլորտի համակարգաստեղծ նշանակությունը և երկրի պաշտպանունակության ապահովման տեսանկյունից անվիճարկելի գերակայությունը, ՀՀ ԳԱՄ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտում նախաձեռնվել է հետազոտություն՝ «Ռազմարդյունաբերության, նորարարությունների և տնտեսական աճի միջև փոխկապվածությունները փոքր բաց տնտեսությունում (ՀՀ օրինակ)» բազային թեմայի շրջանակներում: Իրականացված մի շարք վերլուծությունների արդյունքներ հրապարակվել են հայաստանյան և արտասահմանյան գիտական պարբերականներում: Մասնավորապես.

■ Հստակեցվել են ռազմարդյունաբերության ոլորտի ընդգրկումներն ու բաղադրիչները, վերլուծվել և ներկայացվել են ազգային տնտեսության հետ փոխկապվածությունների մեխանիզմները, տրվել է գծապատկերային մեկնաբանություն:

■ Ուսումնասիրվել են ռազմարդյունաբերության զարգացման առանձնահատկությունները փոքր բաց տնտեսությամբ մի շարք երկրներում (Իսրայել, Հարավային Կորեա, Սինգապուր), նպատակ ունենալով բացահայտել ռազմարդյունաբերության կայացման և տնտեսական աճի փոխկապվածությունները և հաջողված միջազգային փորձի տեղայնացման հնարավորությունները ՀՀ-ում:

■ Հասանելի վիճակագրական տվյալների վերլուծության հիման վրա բացահայտվել են, թե ինչպիսի կախվածություններ գոյություն ունեն ռազմական ծախսերի և ՀՆԱ-ի, ընդհանուր արդյունաբերական արտադրանքի և վերամշակող արդյունաբերության արտադրանքի ծավալների միջև:

■ Հետազոտվել է պաշտպանության ոլորտում հետազոտական ու նախագծային աշխատանքների, դրանց հատկացվող պետական ծախսերի ազդեցությունը քաղաքացիական նշանակության արտադրությունների, ինչպես նաև ընդհանուր տնտեսության նորարարական զարգացման վրա:

■ Գնահատվել են Հայաստանում ռազմարդյունաբերության ներուժը, զարգացման հնարավոր արտաքին է-ֆեկտները, դրանց ինտերնալացման հնարավորությունները, ինչպես նաև՝ ոլորտի զարգացման համար միջգիտակարգային համագործակցության հեռանկարները, ուրվագծվել են ՀՀ ռազմարդյունաբերության զարգացման առաջնահերթությունները:

Հետազոտության արդյունքում հանգել ենք նրան, որ թեև, որպես օրինաչափություն, ռազմարդյունաբերության զարգացման և պետական ռազմական ծախսերի առավել արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմների մշակման իրողությունները բնորոշ են այն պետություններին, որոնք գտնվում են որոշակի կրիտիկական իրավիճակում (պատերազմ, սառեցված հակամարտություն, ռազմական էմբարգո, տնտեսական շրջափակում), այնուամենայնիվ, Հայաստանը, գտնվելով սառեցված հակամարտության գոտում և երկկողմանի շրջափակման մեջ՝ Ադրբեյջանի և Թուրքիայի կողմից, ըստ էության, տևական ժամանակ չի ձեռնարկել ազգային անվտանգության պահանջներով պարտադրված ռազմարդյունաբերության ոլորտի զարգացման էական միջոցառումներ: Մասնավորապես.

○ բավարար ուշադրություն չի հատկացվել խորհրդային Հայաստանից ժառանգած ռազմարդյունաբերական ներուժի (գիտահետազոտական և արտադրական ենթակառուցվածքներ, բարձրորակ ինժեներատեխնի-

կական կադրեր, արդյունավետ ու նորարարական տեխնոլոգիաների մշակման ավանդույթներ) պահպանմանը և զարգացմանը,

○ չեն կարևորվել երկակի նշանակության արտադրանքի թողարկման խրախուսման միջոցառումները,

○ ունենալով համեմատաբար զարգացած ՏՏ ոլորտ, չեն ձեռնարկվել համապատասխան քայլեր՝ վերջինիս դրական էքստերնալները (արտաքին էֆեկտները) ռազմարդյունաբերության ոլորտ ուղղորդելու և ինտերնալացնելու ուղղությամբ,

○ չեն դիվերսիֆիկացվել սպառազինությունների ներկրման աղբյուրները, պատշաճ ուշադրություն չի հատկացվել ներմուծման փոխարինման, ինչպես նաև՝ արտահանման հնարավորություններին,

○ պաշտպանությանը հատկացվող պետական ծախսերը, չնայած զգալի ծավալներին (2016 թվականին ՀՆԱ 4 %-ը (որը մեծությամբ 12-րդ ցուցանիշն է աշխարհում), իսկ գլոբալ ռազմականացման ինդեքսով աշխարհում երրորդ տեղը՝ Իսրայելից ու Սինգապուրից հետո), տնտեսական աճի վրա խթանիչ ազդեցություն չեն ունեցել, ավելին, վիճակագրական վերլուծությունը ցույց է տվել, որ ռազմական ծախսերը 1 տարի ժամանակային լագով պայմանավորված են եղել ՀՆԱ ցուցանիշով,

○ չնչին են եղել պետության կողմից ռազմական ԳՀՓԿՄ ֆինանսավորման ծավալները (2016թ.-ին պաշտպանության ընդհանուր ծախսերի 0.8%-ը), ինչի արդյունքում անհնար էր ակնկալել նաև ռազմական ԳՀՓԿՄ դրական ազդեցությունն ընդհանուր տնտեսական զարգացման վրա:

Կատարված հետազոտության և եզրակացությունների հիման վրա սույն թվականի մայիսին ՀՀ Պաշտպանության նախարարություն է ներկայացվել առաջարկությունների փաթեթ, որտեղ առաջարկվում է սեփական ռազմարդյունաբերության զարգացումը դիտարկել որպես ստեղծված աշխարհաքաղաքական պայմաններում երկրի անվտանգության գերխնդրի լուծման *միակ* և տնտեսական զարգացման խնդրի լուծման *առավել արդյունավետ* եղանակ, և այդ համատեքստում ըստ ոլորտների իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

○ Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանում հիմնել միջգիտակարգային կրթության ուղղվածությամբ նոր ֆակուլտետ (պայմանական անվանումը՝ ռազմական ինժեներատեխնիկական ֆակուլտետ), որտեղ կենտրոնացնելով համալսարանի գիտական ու կարդային ներուժը (քիմիական տեխնոլոգիաների, ռադիոտեխնիկայի և կապի համակարգի, ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների, կիրառական մաթեմատիկայի ու ֆիզիկայի և այլ գիտական բնագավառներում), անհրաժեշտ է այն նպատակաուղղել ռազմական տեխնոլոգիաների և ռազմարդյունաբերական արտադրանքի նախագծման ու մշակման համար համապատասխան մասնագետների կրթմանն ու պատրաստմանը:

○ ԲՈՒՀ-երում հիմնել գիտահետազոտական լաբորատորիաներ և կենտրոններ, որոնք կմասնագիտաման երկակի նշանակության տեխնոլոգիաների մշակման ուղղությամբ՝ այդ տեխնոլոգիաների առևտրայնացման գործառնությամբ վերապահելով պետությանը:

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

○ Ապահովել ռազմական ԳՀՓԿՄ նպատակային ֆինանսավորման ծավալների աճ՝ ֆինանսավորման շարունակականության նախապայման համարելով ստացված արդյունքների կիրառական նշանակությունը, առևտրայնացման հնարավորությունները: Ռազմական նշանակության գիտահետազոտական աշխատանքների ֆինանսավորումն իրականացնել պաշտպանության նախարարության կողմից առաջարկված, հիմնավոր պահանջարկ ունեցող, հիմնարար ու կիրառական էական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված հետազոտական նախագծերի մրցույթների անցակցման կարգով:

○ Գիտական ներուժի՝ երկրի ռազմապաշտպանական նպատակներով արդյունավետ օգտագործման նկատառումներով, առաջարկում ենք կիրառել ասպիրանտների այլընտրանքային ծառայության նոր մոտեցում, այն է՝ մեծացնել ինժեներատեխնիկական ու բնական գիտությունների գծով ասպիրանտների և գիտական հետազոտությունների թիվը:

ԱՐՏԱԲԵՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ

○ Մշակել և հետևողականորեն իրականացնել սպառազինությունների և ռազմապաշտպանական նպատակներով ներմուծվող այլ արտադրանքի ներմուծման աստիճանական փոխարինման քաղաքականություն՝ սկսելով սպառազինությունների արտադրության աստիճանակարգի Կրաուզեի աղյուսակի նախնական փուլերից մինչև երկարաժամկետում սեփական նոր տեխնոլոգիական սպառազինությունների արտադրությունը:

○ Ներմուծել առավելապես այնպիսի սպառազինություններ, որոնք գտնվում են տեխնոլոգիական կենսացիկլի սկզբնամասում: Դա հնարավորություն կտա ժամանակի ընթացքում կրկնօրինակել արտադրական տեխնոլոգիաները և նախաձեռնել նման սպառազինությունների տեղական արտադրություն (Հնդկաստանի օրինակով):

○ Հաշվի առնելով, որ սպառազինությունների համաշխարհային շուկա որպես արտադրող մուտք գործելը փոքր երկրների համար բավական դժվար է, այդ ուղղությամբ քաղաքականության հիմքում դնել համաշխարհային շուկայում արդեն որոշակի տեղ զբաղեցնող ընկերությունների հետ համատեղ ձեռնարկությունների հիմնումը, այս ոլորտում միջազգային (մասնավորապես ԵԱՏՄ գործընկեր երկրների) արտադրական արժեքթափերում որոշակի մասնակցություն (առանձին բաղադրիչների արտադրություն, ներմուծված բաղադրիչների տեղում հավաքում, լիցենզիաների և թույլտվությունների հիման վրա որոշ սպառազինությունների տեղական արտադրություն) ունենալու պայմանագրերի ձեռքբերումը:

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ

○ Արդյունաբերական քաղաքականության հիմքում դնել կլաստերային զարգացման հայեցակարգը՝ երկրում նոր արժեքի ստեղծման ձևավորման և դրանցում յուրաքանչյուր արտադրական ոլորտի (ձեռնարկության) որոշակիացված մասնակցության ռազմավարական մոտեցումների մշակման հիման վրա: Նման առաջարկն հիմնավորված է ռազմարդյունաբերության ոլորտի մեքենայի վերածվելու երկրի տնտեսական զարգացմանը նպաստող արտադրողական ուժերի ձգողականության կենտրոնի և արդյունավետ կերպով կենտրոնացնելու մի շարք փոխկապակցված արտադրական ոլորտների (մեքենաշինություն, մետաղամշակում, քիմիական արդյունաբերություն, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների արտադրական ոլորտ) գործունեությունը և նպատակաուղղելու երկրի գերակա (տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական) խնդիրների լուծմանը:

○ Օժանդակել ոլորտում մասնավոր ձեռնարկատիրության զարգացմանը (հարկային արտոնությունների, վարկերի պետական սուբսիդավորման ճանապարհով):

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

○ Ռազմարդյունաբերության ոլորտում ներդրումներ չեն կատարում հիմնախնդիրը կարելի է լուծել, եթե ոլորտում գործող ձեռնարկություններին հնարավորություն ընձեռնվի թողարկել սեփական պարտքային գործիքներ պետական երաշխավորությամբ, այդպիսով, դրանք կարող են շրջանառվել նաև ֆինանսական երկրորդային շուկաներում՝ միաժամանակ նպաստելով երկրում ֆինանսական շուկայի զարգացմանը (Սինգապուրի օրինակ):

○ Ռազմարդյունաբերության ոլորտում ներդրումներ չեն կարելի է ուղղորդել նաև պարտադիր կուտակային համակարգով ձևավորված կենսաթոշակային հիմնադրամների միջոցները:

○ Ձևավորել ռազմարդյունաբերության զարգացման հատուկ ֆոնդ (ՀՀ պաշտպանության ժամանակ զինծառայողների առողջությանը կամ կյանքի վնասի փոխհատուցման ֆոնդի անալոգով), որտեղ կուտակվող միջոցները կուղղորդվեն ռազմավարական նշանակություն ունեցող արտադրական նախագծերի ֆինանսավորմանը:

ԳԱՄ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտը, որպես հետազոտական ծրագիր, շարունակելու է աշխատանքներն այս ուղղությամբ՝ փորձելով առավել նպատակային, հիմնավորված ու գործնական առաջարկություններ ներկայացնել ոլորտի զարգացման համար:

**Գայանե ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱՄ Մ. Քոթանյանի անվան ՏԻ ավագ գիտաշխատող, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ**

Գրիգոր Նարեկացին բոլոր ազգերի ու ժամանակների լուսապասկ դեմքերից է, մեր ազգի գոյությունն արդարացնող երևույթներից մեկը: Նա և իր թողած ամսնահ գործերը ի սկզբանե սրբացվել են իրեն ծնող ժողովրդի կողմից, արժանացել նաև օտարների հետաքրքրությանն ու հիացմունքին: Նարեկացու երկերը, ամբողջական թե հատվածաբար, հայոց մեջ ամենաշատ լույս ընծայվածներից են: Նրա ստեղծագործական ժառանգությունը, հատկապես, «Մատենան ողբերգութեան» պոեմը կամ «Նարեկ»-ը, որ հայ միջնադարյան գրչաշխարհում ամենատարածվածն էր «Սաղմոսարան»-ից ու «Նոր Կտակարան»-ից հետո և ստացել էր «Յայոց ավետարան» անվանումը, այն-

ված յուրաքանչյուր տեղեկություն: Մասնավոր բնախնդրությամբ ներկայացված են «Մատենան ողբերգութեան» պոեմի բոլոր ձեռագրերն ու տպագիրները: Աստղիկ Ղափլանյանը ձեռագրացուցակներից հանել է «Նարեկ»-ների ամբողջական 204 միավոր, որից 7-ը՝ տաճկերեն, 1-ը՝ արաբերեն: Մատենագիտության մեջ տեղ գտած հատվածական «Նարեկ»-ները կազմում են 110 միավոր: Արձանագրված են նաև «Գանձեր»-ը՝ 68 միավոր, «Տաղեր»-ը և «Փոխեր»-ը՝ 516 միավոր: «Երգ երգոց»-ի մեկնության բնական բնագրի ներածության մեջ (Մատենագիրը հայոց: ԺԲ հտ.: Ժ դար: Գրիգոր Նարեկացի. - Ե., 2001. - էջ 757-759) հիշատակված է այդ երկի 72 միավոր, հեղինա-

նը, լեզուն և ոճը, «Նարեկ»-ը՝ բժշկարան», ավանդապատումներ, հրաշքներ և այլն, ինչը ավելի ոյուրին է դարձնում հետազոտողների գործը: Գրքում տեղ են գտել նաև «Ս. Գրիգոր Նարեկացին և համաշխարհային գրականությունը», «Նշանավոր մարդիկ Ս. Գրիգոր Նարեկացու մասին» բաժինները, վերջում բերված են տեղեկատվական նյութեր:

Մատենագիտությունն ունի անվանացանկ, որտեղ հիշատակված են Նարեկացուն ու նրա արվեստին առնչված բոլոր անձանց ազգանունները՝ գրախոսողներ, խմբագիրներ, նկարիչներ և այլն:

Մատենագիտության մեջ զետեղված են լուսանկարներ, որոնցում ներկայացված են Ս. Գրիգոր Նարեկացու ճգնարա-

տարակվել է Արարատյան Յայռապետական Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Տեր Նավասարդ Արքեպիսկոպոս Կճոյանի հոգածությամբ և երևանաբանակ բարերար Կարո Շահբազյանի մեկենասությամբ, որոնց էլ հեղինակը հայտնում է իր խորին շնորհակալությունը:

Այս մեծարժեք աշխատանքը պատրաստ էր տպագրության, երբ 2015 թ. մայիսի 12-ին Վատիկանի Ս. Պետրոսի տաճարում Յայոց ցեղասպանության 100-ամյակի կապակցությամբ Նորին Սրբություն Ռոմի Ֆրանցիսկոս Պապի կողմից մատուցված Սբ. Պատարագից հետո Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին հռչակվեց «Տիեզերական եկեղեցու» 36-րդ

Թանկագին ընծա Նարեկացիագետներին և ոչ միայն

քան խորն ու բազմաբովանդակ է, որ առնչվում է մի շարք այլ բնագավառների. դրանով է բացատրվում ամենատարբեր ոլորտների հայ և այլազգի շատ մասնագետների ու հետազոտողների չնարող հետաքրքրությունը մեր անգուգական աստվածային հանճարի գրական վաստակի, հատկապես «Նարեկ»-ի նկատմամբ. Նարեկացու և իր երկերի վերաբերյալ ստեղծվել է լեռնակուտակ գրականություն: Բնականաբար վաղուց առաջացրել էր Նարեկացու երկերի, նաև դրանց վերաբերյալ եղած ուսումնասիրությունների մատենագիտությունը կազմելու անհրաժեշտությունը. այդ առաքելությունը ստանձնել և մեծ բարեխղճությամբ ու բարձր մակարդակով իրականացրել է գրադարանային գործի մվիրյալ, Արարատյան Յայռապետական Թեմի գրադարանավարուհի Աստղիկ Ղափլանյանը:

Մատենագիտությունն ընդգրկում է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի 1173 թ. ընդօրինակված թիվ 1568 ձեռագրից մինչև 2014 թ. տպագիր հրատարակությունները: Սա առաջին մատենագիտությունն է, որտեղ նշված են նաև ձեռագրեր: Ձեռագրացուցակների, տեղեկատու հրապարակումների օգնությամբ տրված է հաշվառված ձեռագիր և տպագիր միավորների բովանդակ հարստությունը:

Համաձայն ձեռագրացուցակների ներկայացված են Նարեկացու ստեղծագործությունները, նրա կենսագրության հետ կապ-

կի կատարած աշխատանքի արդյունքում հայտնի է դարձել «Երգ երգոց»-ի մեկնության 94 միավոր: «Նշխարներ Ս. Գրիգոր Նարեկացու ստեղծագործություններից» բաժնում վեր է հանված 575 ստացվածքներով ձեռագիր միավոր: Նշված է հայ միջնադարյան իրականության մեջ շատ տարածված ձեռագիր հմայիլների (որոնցում մշտապես տեղ են գրավել «Նարեկ»-ի ԺԲ և ԽԱ գլուխները) 43 միավոր: Նշված են նաև «Մատենան»-ից հատվածներ պարունակող տպագիր հմայիլները:

Մատենագիտության մեջ արձանագրված են «Մատենան»-ի բազմաբարդ աստվածաբանության բացատրությանն ուղղված ինչպես միջնադարյան լուծումները, այնպես էլ Հակոբ Նալյան պատրիարքի (1745 թ.) և հայր Գաբրիել Ավետիսյանի (1801, 1827 և 1859 թթ.) մեկնությունները: Հաշվի առնելով նյութի կարևորությունը՝ աշխատության մեջ նշված են այն հետազոտությունները, որոնցում խոսվում է «Նարեկ»-ի՝ հայ գեղարվեստական գրականության, բանասիրության և արվեստի վրա ունեցած ազդեցությունների մասին: Ընդգրկված են նաև Նարեկացու ժառանգության այլալեզու թարգմանությունները: Բերված է նրա վաստակին մվիրված ուսումնասիրությունների մատենագիտությունը:

Աստղիկ Ղափլանյանը, մատենագիտության լեզվով ասած, մատենագիտության մեջ ստեղծել է մատենագիտություն, այն է՝ մատենագիտական միավորները բաժանել է ըստ բնագավառների կամ ըստ թեմաների՝ Նարեկացի՝ փիլիսոփա (հոգեբան), մարդասեր, Նարեկացին և աղանդավորությունը, Նարեկացու միստիցիզմը (ծածկագրություն, թվերի և տառերի խորհրդաբանություն), դավանություն-

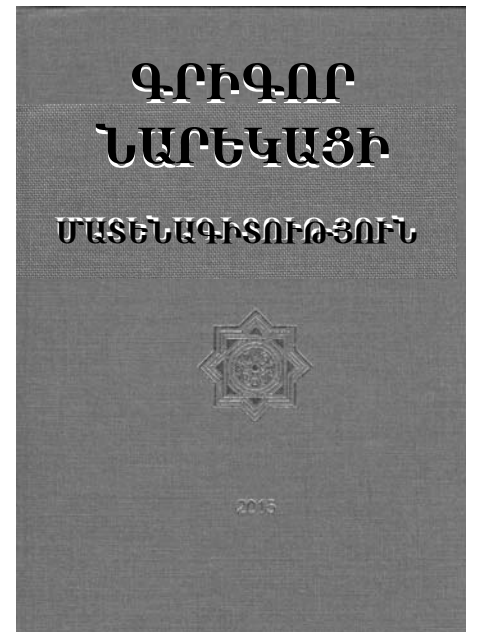
նը, ճգնարանի հատակագիծը, Գրիգոր Մկիճեցու՝ Նարեկացու պատկերը բովանդակող երկու մանրանկարները:

Այս մատենագիտության առանձնահատուկ կողմերից մեկը նրա ընդգրկունությունն է. այն ներառում է Նարեկացու անձին ու գործին առնչվող յուրաքանչյուր գրվածք՝ տպագիր թե ձեռագիր, որ հասանելի է եղել հեղինակին: Ու քանի որ նշված աշխատության մեջ արտացոլված է Նարեկացու ամբողջ ստեղծագործական ժառանգությունը, ուստի այնտեղ իրենց հետաքրքրող տեղեկություններ կարող են գտնել ոչ միայն նարեկացիագետները, այլ նաև առհասարակ հայագետները, գրականագետները, աստվածաբանները, փիլիսոփաները, արվեստագետները, մշակութաբանները, մանկավարժները, հոգեբույժները և պարզապես ընթերցող լայն շրջանակները. մեծ է աշխատության ճանաչողական արժեքը:

Մատենագիտությունը կազմելու համար աղբյուր են ծառայել Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրացուցակները, հմայիլները և գրքային ֆոնդերը. Հայաստանի ազգային գրադարանի, ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գիտական գրադարանի ֆոնդերը, Ավ. Իսահակյանի անվան կենտրոնական գրադարանի, Երևանի պետական համալսարանի, Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի, Հայաստանի պատմության թանգարանի, Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաինասարակագիտական համալսարանի, ՀՀ գրողների միության, Գրապալատի գրքային ֆոնդերում եղած՝ Նարեկացու ստեղծագործությունների և նրա անվան հետ կապված տարաբնույթ տեղեկությունները:

Ձեռագրերի ճիշտ նկարագրության համար հեղինակը շնորհակալություն է հայտնում Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների թեկնածու, ձեռագրագետ Լուսինե Թումանյանին և Հայաստանի ազգային գրադարանի աշխատակցուհի, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու Նոնա Ստեփանյանին, շնորհակալություն է հայտնում նաև գրադարանների և Մատենադարանի բանիմաց ու բարյացակամ վերաբերմունք ցուցաբերած աշխատակիցներին:

Սույն գիրքը հրա-

վարդապետ (հիաշյալ իրադարձության հետ կապված նյութերը զետեղված են «Յավելուած» բաժնում): Հեղինակը Մատենագիտությունը մվիրել է Պապի կողմից Ս. Գրիգոր Նարեկացուն Տիեզերական եկեղեցու Վարդապետ հռչակելուն և Յայոց մեծ եղեռնի 100-ամյակին:

Խնդրո առարկա մատենագիտությունը մեզանում Նարեկացու թողած անգին ու ամսահ վաստակը հայագիտական ուսումնասիրությունների հիման վրա հաշվառելու և որոշակի համակարգով ներկայացնելու առաջին փորձն է: Ավելի քան մեկ տասնամյակ Աստղիկ Ղափլանյանը անձամբ ղեկավարել է Հայաստանի տարբեր գրանշակութային օջախներում՝ որոնել, դասակարգել, ամբողջացրել... Այդ աշխատանքի շարժառիթը այն անվերապահ ու ակնածոտ սերն է, որ տիկին Աստղիկը տածում է Նարեկացու անվան ու ժառանգության նկատմամբ: «Տասնդարյա պատմություն... և երկար տարիների աշխատանք, որը փորձում է ի մի բերել նարեկացիագիտության անցած ուղին: Ս. Գրիգոր Նարեկացու գրական ժառանգությանը ծանոթանալու համար հարկավոր էր ոչ միայն նյութերի ուսումնասիրություն, այլև երկարատև կենտրոնացում, սեր մեծ մտածողի և աստվածաբանի նկատմամբ, ի վերջո՝ անսահման հավատ առ Աստված», - գրում է գրքի խմբագիր Հակոբ Քյոսեյանը: Իրոք, այս աշխատությունը յուրովի ներկայացնում է Նարեկացիագիտության անցած ողջ ուղին:

Նշենք, որ հեղինակը սոսկ չի զետեղել մատենագիտական միավորների վերնագրերը ժողովածուի մեջ, նա ձեռքն է առել դրանցից յուրաքանչյուրը, թերթել, զգացել դրանց լույսն ու ջերմությունը: Իր կատարած աշխատանքը տիկին Աստղիկը բնորոշում է Հակոբ Նալյան պատրիարքի հետևյալ խոսքում արտահայտությամբ. «Աղանդել պալատին խեցիկ դուռ շինեցի»:

Հեղինակն աշխատում է մատենագիտության մոր՝ վերանշակված տարբերակի ուղղությամբ, որը ներառելու է 2468 մատենագիտական միավոր:

Հրայր ԲԱԼՈՅԱՆ
(Հրայր Արմենյան)
Բանասիրական գիտությունների
թեկնածու

Արկադի Ստեփանի ԿԱՐԱԽԱՆՅԱՆ

Հայաստանի երկրաբանական գիտությունը ծանր կորուստ կրեց: 2017 թ. նոյեմբերի 13-ին հանկարծամահ եղավ ակադեմիկոս-գիտնական, երկրաբանական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի գեոմոնիտորինգի և գեոարխիտեկտուրայի լաբորատորիայի ղեկավար Արկադի Ստեփանի Կարախանյանը:

Ա. Կարախանյանը ծնվել է 1951 թ. մարտի 19-ին Երևանում, զինվորականի ընտանիքում: 1968 թ., դպրոցն ավարտելուց հետո, ընդունվել է 1973 թ. ավարտել է ԵՊՀ երկրաբանական ֆակուլտետը: Այնուհետև սկսել է իր աշխատանքային գործունեությունը ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: 1983 թ. Սոսկվայի Լոնոնոսովի անվան համալսարանի ռեզիդենտ երկրաբանության և տեկտոնիկայի խորհրդում հաջողությամբ պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսությունը և ստացել երկրաբանահանքաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1995 թ., նույնպես Սոսկվայում, պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսությունը, և ՌԴ ԲՈՅ-ի որոշմամբ նրան

շնորհվել է երկրաբանահանքաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

1994-ից Ա. Կարախանյանը ղեկավարել է ՀՀ ԳԱԱ ԵԳԻ գեոդինամիկայի և վտանգավոր երկրաբանական երևույթների բաժինը, 1996-2006 թթ.՝ իր ստեղծած «Գեոռիսկ» ԳՀ ընկերությունը, իսկ 2006-2017 թթ. եղել է երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի տնօրենը: Ա. Կարախանյանը Հայաստանում ակտիվ տեկտոնիկայի, պալեո- ու արխեոստրատիգրաֆիայի դպրոցի հիմնադիրն է: Նա պատրաստել է այս բնագավառի բազմաթիվ երիտասարդ մասնագետներ:

Ա. Կարախանյանը կարողացավ ակտիվ տեկտոնիկայի և Հայաստանում սեյսմիկ ռիսկի գնահատման բնագավառների ուսումնասիրությունները բերել շատ բարձր մակարդակի: Նա դարձավ աշխարհում առավել ճանաչված երկրաբան-գիտնականներից մեկը և ձեռք բերեց այնպիսի հեղինակություն, որ բազմաթիվ անգամներ հետազոտական աշխատանքներ կատարելու նպատակով հրավիրվեց Իրան, Վրաստան, Սիրիա, Ռուսաստան, Կիպրոս, Թուրքիա, Եգիպտոս: Նա նաև ատոմային էլեկտրակայանների սեյսմիկ վտանգի գնահատման ԱԵՄԳ (МАГАТЭ) փորձագետ էր:

Ա. Կարախանյանը հաջողությամբ ղեկավարել է բազմաթիվ ինչպես հանրապետական ու միջազգային գիտահետազոտական և դրամաշնորհային նախագծեր, այնպես էլ գիտակիրառական մեծ նշանակություն ունեցող աշխատանքներ, այդ թվում՝ Երևան, Գյումրի, Դիլիջան, Կապան և այլ բաղադրների սեյսմիկ ռիսկի գնահատման աշխատանքները, Հայաստանի սեյսմիկ շրջանացման նոր քարտեզը, Հայաստանում երկրաշեղմային էներգիայի հետազոտման աշխատանքների ղեկավարումը և բազմաթիվ ուրիշներ, որոնք մեծապես նպաստել և շարունակելու են նպաստել Հայաստանի գիտության ու տնտեսության զարգացմանը:

Ա. Կարախանյանի հիշատակը միշտ վառ կմնա բոլոր նրան ճանաչողների սրտերում:

*ՀՀ ԳԱԱ հնաբանական
գիտությունների ինստիտուտ*

ԸՆՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Մեծ մարդկանց մարքով փոքր բաներ չեն անցնում

Նյուտոնը ուներ երկու կատու՝ մեկը մեծ, մյուսը փոքր: Առավոտները նրանք մլավոցներով արթնացնում էին Նյուտոնին, ասես խնդրում էին, որ դուռը բացեն, իրենք դուրս գան սենյակից: Նյուտոնը, երկար մտածելուց հետո, կատուների ներս ու դուրս անելու համար դռան վրա երկու անցք բացեց, մի մեծ անցք՝ մեծ կատվի համար, և մի փոքր անցք՝ փոքր կատվի համար: Դրանից հետո կատուները, իսկապես, վաղ առավոտյան էլ չէին մլավում և ներս ու դուրս էին անում դռան վրա իրենց համար մեծ գիտնականի ձեռքով բացված անցքերով:

Նյուտոնը հպարտ էր իր հնարամտությամբ և այդ մասին պատմեց հարևանին: Հարևանը, ժպտալով, նկատեց.
- Մեկ մեծ անցքն էլ բավական էր, որ երկու կատուներն էլ կարողանային ազատ կերպով դուրս ու ներս անել:
- Ճիշտ եք ասում, բացականչեց մեծ գիտնականը ծիծաղելով, - դա իմ մտքով երբեք չի անցել:

«...Եվ դա ձեզ անպայման հաջողվել է»

Ֆրանսիայի թագավոր Լյուդովիկոս XIV-ը չէր ցանկանում հետ մնալ մշակութային կյանքից: Նա ամենից շատ սիրում էր բանաստեղծություններ գրել ու իր գրած անքանքար բանաստեղծություններն ընթերցելու համար հենց պալատում կազմակերպում էր գրականագետների, գրողների ու բանաստեղծների հավաքույթներ: Այդպիսի մի հավաքույթում թագավորը ցանկացավ իմանալ Բուալոյի կարծիքը իր գրած բանաստեղծությունների մասին:

- Ձերդ մեծություն,- ասաց Բուալոն, — ես հիացած եմ ձեր ամենայն կարողությամբ: Դուք ցանկացել եք գրել ոչ հաջող բանաստեղծություններ, և դա ձեզ անպայման հաջողվել է:

Ակադեմիական նոր հրապարակություններ

1. Արևելագիտությունը Հայաստանում, պր. 2. Արաբագիտության արդի հիմնախնդիրները:
2. Մերձավոր Արևելք. Պատմություն, քաղաքականություն, մշակույթ, հողվածների ժողովածու, պր. XII-XII:
3. Ազգային տնտեսություն. ՀՀ ԳԱԱ տնտեսագիտության ինստիտուտի հետազոտական հետազոծող (2007-2017թթ.): Եզրակացություններ և կիրառական առաջարկություններ:
4. Արշալույս քրիստոնեության հայոց. Միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու:
5. Արևելագիտությունը Հայաստանում, պր. 3. Հին և միջնադարյան Հայաստանը և իր հարևանները:
6. Проблемы механики деформируемого твердого тела.
7. Հ. Սվազյան — Աղվանից աշխարհի պատմության ուսումնասիրության հիմունքները:
8. Վ. Հարությունյան — Հարկային և մաքսային մարմինների գործունեության կատարելագործման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում:
9. Ա. Աղասյան — Ծովով հափշտակվածը. Հովհաննես Այվազովսկի:
10. Հ. Գրիգորյան — Ձանգվածները և զանգվածային բռնությունները. Օսմանյան կայսրության մուսուլման բնակչության մասնակցությունը հայոց ցեղասպանությանը:
11. «Դիվան հայ վիմագրության», պրակ X, Շիրակի մարզ (կազմեց՝ Ս. Բարխուդարյան):
12. Ջահուկյանական ընթերցումներ . միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու:
13. «Բանբեր հայագիտության», 2017թ. № 2:
14. Г. Гапасакалян — Книга о музыке.

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ ինստիտուտի հայոց լեզվի պատմության բաժնի գիտաշխատողի (0,5 դր.), թափուր տեղի համար:

Դիմողները պետք է ունենան գիտական աստիճան, հրապարակված գիտական աշխատանքներ:

Ամհրաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

- ա) դիմում,
- բ) լուսանկար,
- գ) քաղվածք աշխատանքային գրքույկից,
- դ) ինքնակենսագրություն,
- ե) բարձրագույն կրթության դիպլոմի պատճենը,
- զ) գիտական աստիճանը հաստատող դիպլոմի (դիպլոմների) պատճենը,
- է) կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ,
- ը) տեղեկանք մշտական բնակության վայրի,
- թ) հրատարակված աշխատանքների ցանկ,
- ժ) բնութագիր վերջին աշխատավայրից:

Փաստաթղթերը պետք է ներկայացնել մեկ ամսվա ընթացքում (հայտարարությունը հրապարակելու օրվանից) հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Գր. Լուսավորչի 15, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (գիտական քարտուղարին), հեռ. 060-62-35-77:

Մեր ընթերցողների բանաստեղծությունները

ԱՐԵՎ ԳՐԻԳ

Սղագրեր ապաշխարության

Անլար թավջութակ
Անապատների կարոտ անձրևով
Ու ամենեղեղի երազով խաբված,
Կորուսյալ հույսի ծախված հույզերով
Լարերն եմ ձգում իմ թավջութակի:

Որպես ներկայի սին նախավկա
Անտեր մտքերիս լեռ ապավեն, Տեր,
Որ խոստումնախաբ թավջութակի պես,
Ես էլ չեղեմ մեղեդին անբոց:

Ու իրիկնաժամին չորս լարերը թող
Դրժեն ընկերոջ խոստումն անբժ,
Որ պրկված սրտիս լարերը չլարված
Նվագեն մեկ այլ սիրո մեղեդի:

ԶԻՆՎՈՐԻՆ

Հաղթանակած, հերոսացած,
Խաղաղության արյուն տեսած,

Անհաղթ հողի անպարտ զինվոր,
Փառքը քոնն է, դու՝ զորավոր:

Վառողահոտ ձեռքերը քո
Կրծքիդ սեղմած զենքն է բռնում,
Քեզ վստահած սուրբ հողը հայ
Մոր շուրթերով է աղոթում:

Մարտի դաշտում՝ կրակի մեջ,
Ձենքը քեզ՝ լոկ ընկեր,
Դե, կռվի՛ր, կռվի՛ր,
Քո ոգին է պաշտմանը մեր:

Արիացած, անմահացած,
Հայոց ազգի անվախ զինվոր,
Պատվով սնված անշեղ քայլով,
Սահմանը թաց է քո՝ արյունով:

Հպարտացե՛ք, հայոց մայրեր,
Որդիքը ձեր ծրագր դարձան,
Մահը նրանց անմահացրեց,
Ձեր աղոթքին ընկեր դարձրեց:

2016

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղդամյան 24բ, հեռ. 56-80-14, 077 31 63 76 Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:

Ստորագրված է տպագրության՝ 22.11.2017 թ.:

"ТІТҮТІОН" ("Найка") газета НАН РА